

РАЗВИТИЕ НА ЯСЛЕНОТО ДЕЛО В ЕВРОПА, САЩ И БЪЛГАРИЯ – ИСТОРИЧЕСКИ ПОГЛЕД

Диана Гроздева

Катедра „Здравни грижи“, Факултет „Обществено здравеопазване“,

Медицински университет – Варна

DEVELOPMENT OF NURSERY WORK IN EUROPE, USA AND BULGARIA – A HISTORICAL VIEW

Diana Grozdeva

Department of Health Care, Faculty of Public Health, Medical University - Varna

РЕЗЮМЕ

Резюме: Организираното отглеждане на деца датира от първата половина на XIX век. Първо се появяват детските градини, а детските ясли възникват приблизително 20 години след тях.

Целта на настоящата статия е да се представи в исторически аспект развитието на ясленото дело в някои страни в Европа, в САЩ и в България.

Материал и методи: Проучена е информация от наши и чужди литературни източници. Използван е документален метод.

Резултати и изводи: Детските ясли възникват за пръв път в Германия с основна функция намаляване на детската смъртност. По-късно такива детски заведения започват да функционират под различна форма в много страни в Европа – Унгария, Русия, Франция, България. В основата им е учението на Фрьобел за предучилищното възпитание, като неговите идеи напускат границите на континента Европа и достигат пределите на САЩ, където се развива мрежа от детски ясли. В България ясленото дело се заражда в началото на XX век в София, а във Варна първата детска ясла се разкрива през 1940 г. През годините задачите на детските ясли непрекъснато се променят, според икономическите условия в различните страни.

Ключови думи: детски ясли, историческо развитие, Европа, България, САЩ

SUMMARY

Organised childcare dates back to the first half of the 19th century. Kindergartens appeared first, with nurseries appearing approximately 20 years later.

The aim of this article is to present the development of nursery work in some countries in Europe, USA and in Bulgaria in a historical perspective.

Material and methods: Foreign and Bulgarian literary sources have been studied. The method applied is documentary analysis. **Results and conclusions:** Day nurseries appeared for the first time in Germany with the main function - reducing infant and child mortality. Later, such childcare facilities began to function in different forms across many countries in Europe – Hungary, Russia, France, Bulgaria. They were based on Froebel's ideas regarding pre-school education which left the borders of the European continent and reached the United States, where a network of nurseries developed. In Bulgaria, the nursery work began at the start of the 20th century in Sofia, and the first nursery in Varna opened in 1940. Throughout the years the objectives of nurseries are constantly changing as per the economic conditions in different countries.

Key words: nursery care, historical development, Europe, Bulgaria, USA

Увод

Организираното отглеждане на деца се заражда през първата половина на XIX век и се дължи на две основни причини. Едната е увеличаващата се заетост на родителите в резултат на икономическите условия. Втората причина е, че децата не са обучавани по единна педагогическа система, защото родителите сами са избирали какво внимание ще обръщат на децата си – някои са имали индивидуални учители и възпитатели, а други – не. Първо се появяват детските градини, а детските ясли възникват приблизително 20 години след тях. Двете институции и в миналото, и днес имат различни цели. Детските ясли са първата крачка във възпитанието на децата. Във времето все повече

се утвърждава стремежът децата да се отглеждат в големи колективи, които предлагат възможности за социализация и получаване на квалифицирана грижа.

Цел

Целта на настоящата статия е да се представи в исторически аспект развитието на ясленото дело в някои страни в Европа, в САЩ и в България.

Материал и методи

За настоящата статия е проучена информация от наши и чужди литературни източници. Използван е документален метод.

Изложение**Началото**

Идеята за смисъла на детските заведения и необходимостта от тяхното съществуване се заражда още по времето на Платон, а вероятно и доста преди това. Счита се, че първото „училище за деца“ е създадено през 1802 г. в Ню Ланарк (Шотландия) от социалиста утопист Робърт Оуен (4).

Детските ясли възникват за пръв път в Германия. Основната им функция не е обучението, а намаляване на детската смъртност и са предназначени за родители, които трудно отглеждат децата си. Немският педагог Фридрих Фрьобел създава първата мрежа от детски градини през първата половина на XIX век. Първото детско заведение е открито в град Бланкенбург, Германия през 1837 г. (21). Фрьобел разработва основната стратегия за предучилищното възпитание, която се превръща в цялостна система пет десетилетия по-късно, когато се съчетава с назрелите обществени потребности в много европейски държави.

Унгария

Графиня Тереза Брунsvик през 1828 г. в Будапеща разкрива първото в страната „майчино училище“, което носи странното име „Градина за ангели“. В основата на тази идея лежат постановките на швейцарския хуманист и педагог Йохан Песталоци и английския опит за създаването и функционирането на приюти за изоставени деца или деца, лишени от родителска грижа. На 1 юли 1828 г. графинята основава първите в Унгарското кралство детски ясли (39), като използва примера на детската ясла, създадена от Робърт Оуен в Ню Ланарк, Шотландия.

През първата половина на XIX век Будапеща все още не е обединена. През 1828 г. се появява първата детска градина в Буда, а първата детска ясла в Пеща е разкрита чак през 1852 г. (32). За времето си създаването на такова обществено детско заведение е доста напредничаво и модерно, насочено към възпитание и закрила на децата в подкрепа на семейството. Интерес към новата структура за отглеждане на деца – детската ясла, проявяват и управляващите от унгарския Сейм, като през 1836 г. е създадено „Общество за разпространение на майчините училища в Унгария“. Негов член е унгарският магнат Лайош Кошут, заедно с много видни общественици. С каузата детските ясли да се превърнат във форма за възпитание на малките деца се ангажират лично австро-унгарският император Франц Йосиф и императрица Елисавета. През 1891 г. унгарското правителство приема Закон за майчините училища. Освен майчините училища се регламентират още две форми на отглеждане на деца – постоянни

убежища, функциониращи целогодишно и временни убежища, действащи през лятото (8). Една година след приемането на Закона за майчините училища унгарското Министерство на народната просвещение издава „Особена инструкция“ с основни принципни положения на унгарските детски заведения, в които категорично се подчертава възпитателният характер на майчините училища (8, 38).

САЩ

Учението на Фрьобел напуска границите на континента Европа и оказва значително влияние на предучилищната подготовка на децата в САЩ. Интелектуалката Елизабет Пийбоди издава списание в Бостън, чрез което разпространява идеите на Фрьобел, привлича няколко щедри дарители и през 1868 г. първа разкрива детско заведение за предучилищна подготовка с основна функция – възпитание на добри маниери, вежливост, спретнат външен вид и др. Четири години по-късно, след тригодишно обучение при втората съпруга на Фрьобел, Луиза Левин в Германия, г-жа Бьолт разкрива такова заведение в Ню Йорк заедно с Хенриет Гай. През 1874 г. с дарението на г-н Хейл в щата Масачузетс се реализира функционирането на подобно детско заведение за бедни деца. Постепенно такива се разкриват в Сан Франциско, Питсбърг, Чикаго, Синсинати и други градове в САЩ (9).

Русия

Данните за първите детски градини в Руската империя са противоречиви. Някои източници сочат, че първото детско заведение е открито в Санкт Петербург през 1816 г. Други визират датата 15 май 1837 г., когато в Демидовия дом на трудолюбие са открити дневни детски стаи, където работещите майки могат да оставят децата си под надзора на бавачки на пълна издръжка (12).

В средата на XIX век идеята на Фрьобел да се отглеждат и възпитават деца в групи от най-ранна възраст, преминава границите на Русия. Първата платена детска градина е открита в Хелсингфорс (днес Хелзинки, Финландия) през 1859 г. по инициатива на учителя по рисуване Франц Фридрих Седмиградски. В Санкт Петербург на остров Василиевски за пръв път е открито детско заведение през 1863 г. от съпругата на професор Карл Лугебил, София Лугебил (5). Същата година - 1863 г., отново в Хелсингфорс отваря третата в страната детска градина. Четвъртата през 1866 г. се разкрива в Санкт Петербург от съпрузите Аделаида и Яков Симонович. В периода от 1866 до 1870 г. се разкриват още платени детски градини от частни лица във Воронеж, Иркутск, Смоленск, Москва, Санкт Петербург, Тбилиси, Варшава, Одеса,

Киев, Ташкент. През 1893 г. в Москва има 7 платени частни детски градини (6). Таксата за посещение на частни детски градини е много висока - 3-4 рубли на месец на дете, а времето, прекарано в тях, обикновено е ограничено до 4 часа, така че само заможните родители могат да ползват услугите им.

Първата безплатна детска градина за деца от по-ниските слоеве на населението е открита през 1866 г. от благотворителното дружество „Общество на евтини апартаменти за деца на работници“ в Санкт Петербург. Този тип детски заведения са наричали „народни“ (6).

През втората половина на XIX век индустрията се развива бързо в големите руски градове. Капиталистите започват да отварят детски заведения - градини и ясли, близо до или на територията на своите фабрики и заводи. През 1880 г. в текстилната фабрика „Раменски“ е открита първата детска ясла за децата на нейните служители (4).

След 1890 г. в Санкт Петербург широко разпространени стават детски градини от различен тип, както и детски ясли (понякога тези понятия не са били разделяни). През 1913 г. в Руската империя има 19 детски ясли, предназначени за 550 деца.

Критика към детските заведения

Руският хирург и анатом Николай Пирогов смята, че „прекомерното регулиране на колективните игри и забавления прави децата несвободни“. Лекарите твърдят, че те са развъдник на болести. Критикуват се методите на обучение - часовете с кубчета и топки увреждат зрението, силното хорово пеене уврежда гласа, а акцентът върху умственото развитие на децата ги изнервя (12).

Според американски и европейски проучвания нивата на кортизол се повишават при децата по време на престоя им в детското заведение. Психологията на привързаността смята, че преди петгодишна възраст детето не е в състояние да преживее адекватно раздялата с родителите си за цял ден (12).

В началото на XX век се появяват така наречените домашни детски градини - децата се водят в апартаментите на участниците в проекта, а родители действат, като възпитатели. През 1908 г. в Петербург има 16 такива детски заведения, а до 1917 г. в Русия работят 280 подобни.

СССР

На 20 ноември 1917 г. Колегията на Народния комисариат на просветата на РСФСР приема официална „Декларация за предучилищното образование“. Този документ гарантира безплатно

образование и възпитание на децата в предучилищна възраст (20). Оттогава движението на детските заведения се развива с нечувани темпове. Ако през 1918 г. е имало 400 предучилищни институции, то две години по-късно вече са 4723 - почти дванадесет пъти повече. По това време те са посещавани от около 250 000 деца (4).

През 20-те и 30-те години на миналия век в СССР се използва терминът „детско огнище“ или просто „огнище“ - с удължен работен ден, заради все по-голямата трудова заетост на жените майки. В СССР детските ясли принадлежат на държавната здравна система и се появяват през 1937 г., за да облекчат положението на работещите жени, които след отпуск по майчинство, който продължава 8 седмици, се връщат на работа.

В детската ясла са определени 4 възрастови групи: кърмачета до 9 месеца, 9-14 месеца, 14-24 месеца и по-големи 2-3 години, за всяка от тях има подходящ режим и периодични медицински прегледи.

През 1940 г. има около 781 000 ясли, до 1977 г. - над 3 милиона (с дневен или денонощен престой за деца). Децата, постъпващи в яслата, преминават медицински и епидемиологичен преглед, управлението е поверено на служител със средно медицинско образование, а здравословното им състояние се наблюдава от лекар.

Детската ясла и детската градина първоначално са отделни структури (деца над 2-месечна възраст се приемат в яслата, детската градина набира деца над 3-годишна възраст). През 1959 г. тези звена са обединени в една институция.

Сега обхватът на предучилищните институции е доста широк: от стандартна държавна до частна или семейна. В цяла Русия действат почти 46 000 такива институции. Това число включва ясли, детски градини, групи за краткосрочен престой и центрове за предучилищно образование. Те се посещават от 8 000 000 деца (2, 23).

Франция

През целия XVII век и първата половина на XVIII век, отглеждането на децата в предучилищна възраст се осъществява в техните домове. Работническите семейства в градовете наемат жени и малкото дете прекарва известно време в „частни домашни помещения“ (17, 33). Фамилиите, занимаващи се с търговия, ползват услугите на наемни детегледачки. До XIX век, семействата от средните слоеве на парижкото общество изпращат новородените си деца при кърмачка, живееща в близките села. По-късно кърмачките започват да идват в дома на детето.

За следващото столетие е характерно, че

родителите насочват грижите си към хигиената и здравето на своите деца, като за целта увеличават персонала, отговарящ за първоначалните грижи за детето – кърмачки, бавачки, гувернантки и др. (1, 17).

През първата половина на Новото време (XVII-XIX век) се разкриват хосписи за благотворително отглеждане на изоставени деца, давани за осиновяване от различни семейства и хора (17, 28, 43).

Домове за заповор – това са затворени помещения с неприемливи хигиенни условия, където професионалните кърмачки, докато са на работа, са оставяли малките си деца, които често са успокоявани със сироп от мак (17, 43).

Приюти – възникват през 1826 г. по частна благотворителна инициатива. Постепенно идеята за приютите преминава към общественния сектор и държавата се ангажира с нея чрез Кралски устав от 22.12.1837 г. Този документ служи, като „харта“ на приютите (17, 33, 35, 36). В основата на възпитателната програма на приютите стоят принципите на религиозното възпитание. Тя включва ограмотяване на децата, създаване на навици за правилно поведение, изучаване на поучителни религиозни песни, физически упражнения. През 1840 г. от всичките 95 департамента във Франция само в 4 няма приюти (13, 17). Условието за отглеждане и възпитание на деца обаче се определят по-скоро като лоши (14, 17). Възпитателите в тези заведения след 1855 г. са само жени, а след Революцията от 1848 г. масово започват да се внедряват монахини, като все повече заведения се издържат изцяло от църквата (17, 35).

С Парижката комуна и Третата република в приютите започва да се прилага светска политика. С Декрет на министър Ферри от 02.08.1881 г. приютите се преобразуват в майчини училища, идеята за които пръв прокарва Ян Коменски (11, 17). През същата година в цяла Франция те наброяват 3161 (17, 25). Изцяло се отхвърля религиозното възпитание. Педагозите в майчините училища трябва да дават на децата повече топлина и нежност, близки до семейните, за да могат тези заведения да заменят семейната среда. Децата са разделени на групи, като за всяка група има отделни задачи с различна сложност, съобразена с нуждите, възможностите и възрастта на децата. По-късно специална комисия регламентира режима на интелектуалното натоварване на децата (17, 27, 35).

Първата детска ясла във Франция е разкрита в Париж през 1844 г. по идея на Жан Фирмин Марбо. Непрекъснато броят на детските ясли се увеличава, като към 1852 г. те стават 26, а по-късно се разпространяват и извън границите на Франция (17, 33).

През 1846 г. Марбо основава Общество на детските ясли и свързаното с него тримесечно издание „Бюлетин на детските ясли“ (17, 33). Френското правителство през 1869 г. признава обществото (17, 44) и започва да отделя определени средства за детските ясли. Синът на Фирмин Марбо – Юджин, оглавява Обществото на детските ясли, което дава тласък на нови специализирани публикации в изданията от него „Бюлетин“.

Редица фабрики и предприятия разкриват детски ясли за нуждите на своя персонал. Яслената мрежа в страната все повече се разраства. В детските ясли на Париж през XIX век се приемат деца между 15 дни и 2 години. Детските ясли работят от 5:30 часа сутринта до 20:30 часа вечерта. В една детска ясла се отглеждат около 30 деца. Една детегледачка отговаря за не повече от 10 деца. Всяка детска ясла разполага с вътрешна наредба с описан дневен режим. Майките могат да посещават детската ясла в часовете за хранене, за да кърмят децата си. Лекар се грижи за храненето на децата и за контрола на хигиенните условия в детските ясли (17, 33).

Ясленото дело във Франция представлява интерес със своята уникалност и с факта, че отношенията на институцията с родителите са най-изразени там, в сравнение с всички останали страни, в които се появяват детски ясли.

В края на XIX век във Франция съществуват две относително нови структури за отглеждане на малки деца – майчино училище и детски ясли (17).

В развитието на майчиното училище и детските ясли от началото на XX век до наши дни могат да се очертаят четири етапа:

I етап – от началото на XX век до края на Втората световна война.

II етап – от средата на 40-те години до втората половина на 60-те години.

III етап – от края на 60-те години до средата на 90-те години.

IV етап – при настъпване на новото хилядолетие.

I етап – от началото на XX век до края на Втората световна война

Особености:

- Основен принцип за детските ясли става принципът на хигиенизма (18, 34, 42).
- Като основен принцип на възпитание се налага дресировъчният принцип (18, 34).
- Принципното конфронтиране на детската ясла със семейството на детето (18, 33, 34).

През този период в детските ясли се извършва контрол на теглото на кърмачетата, традиционно

групово децата пият мляко в детски чаши, всички носят определени униформи (18, 31). Работното време е между 10 и 12 часа дневно, шест дни в седмицата (18, 33, 34). Има обществени и частни детски ясли, като частните получават средства за издръжка от общините (18, 26). Родителите се обединяват в асоциации и организират т.нар. родителски детски ясли. В пресата се появяват статии, в които състоянието на детските ясли се определя като национално бедствие. Според тях децата масово страдат от недохранване, рахит и атрофия, а смъртността на кърмачетата е 41% (18, 26, 42).

II етап – от средата на 40-те години до втората половина на 60-те години

След края на Втората световна война в детската ясла се извършват медицински дейности – къпане, мерене на температура, измиване на очите, поставяне на гърне, ползване на лъжица за хранене и др. Липсва загриженост за психическото състояние на детето, не се реагира на неговия плач и емоции от персонала, който е без образование. Счита се, че единствено детето трябва да се приспособява към изискванията и средата, но не и обратно – средата да се адаптира за детето. Родителите се игнорират, вмениява се „семейна вина“, с което се поддържа конфронтацията между родителите и персонал (18, 30).

В периода между 1960 г. и 1968 г. се наблюдават леки положителни промени във функционирането на детските ясли във Франция:

- Започва да се подбира дипломиран персонал.
- Прави се частично преоборудване - легла с високи прегради за безопасност, сгъваеми легла за по-големите деца, за да могат помещенията при нужда да се използват за занимания.
- Ограничено се въвеждат игрите в ежедневието на децата.
- Децата от 2 до 3 години се извеждат в градината, където могат да играят (18; 30).

III етап – от края на 60-те години до средата на 90-те години

Студентските протести във Франция през май 1968 г. възбуждат дебати за функционирането на детските ясли и водят до множество промени:

- Грижата за детето в детската ясла все повече се съобразява с неговата индивидуалност.
- Въвежда се тетрадка с информация за детето.
- Провежда се гимнастика за кърмачета, стимулира се лазенето, посягането към играчка и др.
- Проблемите се решават на събрания на персонала с консенсус.

- Яслите се украсяват, сестрите свалят белите униформи и ги заменят с цветни.

- Засилва се комуникацията с родителите и техният достъп до занималните на децата (18, 30).

През 70-те години се активира строителството на нови детски ясли, но те са неравномерно разпределени, като половината са в областта на Париж (18, 42).

През 80-те години детските ясли се утвърждават като институция с възпитателни функции, стимулираща самостоятелност, индивидуалност, творческо развитие (18, 45).

През 90-те години детските ясли имат множество предимства:

- за децата – присъствие на родителите, повече възрастни, работещи с тях;
- за родителите – по-лесно отделяне от техните деца, обогатено познание за детското развитие и самоуважение;
- за семейството – връзки и солидарност с други семейства, мрежа за обществено самоподпомагане и чувство за общност (18, 29).

„Creeches a domicile“ – домашни ясли, семейни ясли, семейна приемна услуга. За децата се грижат специално подбрани и обучени детегледачки в апартамент, а не в помещение, предназначено за колективно отглеждане на деца. Всяка от тях приема в дома си от 1 до 4 деца на възраст от 2 месеца до 3 години с гъвкаво работно време. Веднъж – два пъти в седмицата няколко детегледачки събират децата в помещенията на семейната детска ясла, с цел да се насърчи социализацията, като се осъществяват общи дейности. Домашните ясли са подходящи за деца, които са по-чувствителни, често боледуват и трудно се адаптират към големи колективи (41).

IV етап – при настъпване на новото хилядолетие

Детските ясли са под контрола на местната власт и работят по установен учебен план. Фокусът не е само върху здравето на децата, но и върху благополучието, развитието и осъзнаването. Съотношението възрастен : дете (1 : 5-8) се счита за оптимален вариант (18, 40).

Във Франция продължават да съществуват колективните детски ясли и родителските детски ясли.

Финансирането на детските ясли през 2001 г. в сравнение с 1970 г. се е увеличило 15 пъти, а през декември 2001 г. в Париж се разкрива 1000-та нова детска ясла (18, 37).

България

Първата детска ясла у нас е разкрита през 1910 г. в София на ул. „Пиротска“ по инициатива на женското благотворително дружество „Евдокия“. Създадена е от рускинята г-жа Бахметиева, която е съпруга на руския пълномощен министър. Още в 1899 г. г-жа Бахметиева полага основите на първия дневен детски дом, в който се отглеждат 126 деца до 2 – годишна възраст от 2 лекарки, 12 сестри, 40 дойки и друга прислуга. Съблюдава се строг хигиенен режим и се работи за закаляването на децата. Отглеждането на всяко дете в детската ясла по онова време струва 900 лева месечно. Общината отпуска 1 милион лева всяка година за издръжка на детската ясла (19).

Едва през 1940 г. се разкриват първите детски ясли във Варна в подарената от д-р Анастасия Головина къща на днешната ул. „Цар Симеон“. Обзавеждането на детските ясли се осъществява от Юрий и Недялка Головини – креватчета, бельо, носни кърпи, дори гребени и панделки за момиченцата. Съюзът за закрила на децата изпраща на работа в детската ясла специално подготвената за това Донка Ботева (16).

Още през 1930 г. д-р Недялка Василева-Головина изпраща доклад до Варненската инспекция по труда, в който съобщава, че работничките във фабрика „Цар Борис“ кърмят децата си край оградата на фабриката. Тя прави също предложение – на майките работнички да бъде осигурена стая с детегледачки, които да се грижат за децата им, но то е отхвърлено (3).

Първите заводски детски ясли се разкриват в края на 1944 г. във фабрика „Христо Ботев“, а по-късно, през 1948 г. – във фабрика „Първи май“ във Варна.

Наредбата закон за предучилищното образование от 1934 г. е първият официален нормативен документ, който регламентира институционализирането на ранното детство. Той е внесен от министъра на образоването по това време проф. Я. Моллов. В този документ се посочва структурата на предучилищното образование в България:

- За деца до 5 навършени години се формират т.нар. детски огнища, състоящи се от 2 сектора – „детска люлка“ – за кърмачета до 1 година и „детска ясла“ – за деца от 1 до 5 години;

- За деца от 5 до 7 години се създава „детска градина“;

- За деца-сираци се организират „детски домове“.

В Наредбата закон съществуват изисквания:

- Всяка община с жители над 20 000 души задължително да разкрие „детско огнище“, което може да е общинско или частно.

- Всяко предприятие, в което има повече от 30 майки с малки деца, се задължава да разкрие и финансира „детско огнище“.

- Ако майките с малки деца са под 30 в едно предприятие, се изисква няколко предприятия да се обединят и заедно да разкрият такова детско заведение.

Контролът върху здравето на децата, качество-то на отглеждането, отношението към тях, хигиената на помещенията и др. се осъществява от специална комисия (7, 22). В отговор на Наредбата закон първите три постоянни дневни детски ясли за майки работнички са разкрити в София – ясла „Осогово“ с 25 легла, в Пловдив – ясла „Кудоглу“ с 20 легла, и в Сливен – ясла с 25 легла (22, 24).

През 1935 г. детските ясли са вече шест. През 1937 г. – 8, а в средата на 40-те години се разкриват нови 20 постоянни детски ясли и 10 сезонни детски ясли заради участието на майки с малки деца в сезонната работа. През 1950 г. в постоянните и сезонните детски ясли в страната се отглеждат общо 5256 деца (15, 22). През 1952 г. у нас има вече 96 детски ясли. От 1945 г. е в сила Правилник за работата на детските ясли.

Наредбата закон от 1934 г. за разкриване на ведомствени ясли и градини се възобновява през 1953 г. с Постановление № 705 на Министерски съвет за строителството на детски ясли и градини. В новия документ се определя предприятията и учрежденията с над 300 жени задължително да разкрият детски ясли при норматив 8 места на 100 работнички. Визирано е в селища с над 20 000 жители да се разкрият детски ясли с норматив 1 място на 100 жители.

За първи път постоянни детски ясли в селата се разкриват през 1952 г. Те осигуряват 140 места за децата (10, 22).

Непрекъснато се увеличават местата в детските ясли – през 1961 г. те са 25099, през 1971 г. са вече 44222, през 1975 г. – 69705, през 1980 г. – 77369. Местата в постоянните детски ясли се увеличават за сметка на тези в сезонните, тъй като през 80-те години на миналия век те започват да се закриват (22).

Социалната и демографската криза в периода 1990–2000 г. доведе до закриването на детски ясли, като през 1999 г. в страната има 694 детски ясли – 561 в градовете и 133 в селата (22).

Заклучение

Въпреки понякога неблагоприятните условия детските ясли остават една от най-подходящите форми за подпомагане на семействата при отглеждането и възпитанието на поколенията. На практика децата прекарват по-голяма част от деня

в детската ясла, отколкото в семейна среда. Затова и възпитателният процес се осъществява предимно в детското заведение, поради което то играе съществена роля в отглеждането и възпитанието на детето. През годините задачите на детските ясли непрекъснато се променят – от физическо оцеляване и изхранване на децата през XIX век, до организиране и осъществяване на програми за профилактика и промоция на здравето на децата и здравно образование на персонала и родителите през XXI век.

Литература:

1. Арьес Ф. Ребенок и семейная жизнь при старом порядке, Екатеринбург, 1999, с. 373-374.
2. БСЭ, 1-е издание, 1931, с. 627.
3. Василева Н. Яслите са необходими за Варна, „Варненски общински вестник“, бр. 2 и 3/1937, с. 4-5.
4. Верин В., Детский садик, Роса. Творческая гостиная, публикувано на 05-09-2020г., д https://art-rossa.ru.translate.google.com/news/newsread/news_id=7958?_x_tr_sl=http&_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=bg&_x_tr_hl=bg&_x_tr_pto=sc
5. Галиуллин, С., Как в России появились детские сады и как они были устроены, публикувано на 01.06.2021г.; https://familio-media.translate.google.com/history-and-we/kak-v-rossii-poyavilis-detskie-sady-i-kak-oni-byli-ustroyeny/?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=bg&_x_tr_hl=bg&_x_tr_pto=sc
6. Гришина, М., История на детската градина, minikar.ru; <https://minikar.ru/bg/prayers/detskaya-sadovnica-vozpitatelev-dorevolucionnoi-rossii-pervye-detskie/>
8. Държавен вестник, бр. 28, 1934.
9. Кирилова Ем. Унгарският опит от XIX век в изграждането на детските градини, сп. „Предучилищно възпитание“, бр.10/2005, София, с. 24-28.
10. Кирилова Е. Първи стъпки на американското предучилищно възпитание, сп. Предучилищно възпитание, бр. 7/2005, София, с. 44-48.
11. Колев Й. История на предучилищното възпитание в България, София, 1999.
12. Коменски Я. А. Избрани педагогически произведения (Велика дидактика), София, 1992, с. 227-232.
13. Лазаров Ив. Детската градина, ZNAMBG.com, публикувано на 06.09.2022 г. <https://znambg.com/index.php?news=763&z=%D0%94%D0%95%D0%A2%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%A2%D0%90+%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%90>
14. Миндлина Т. Дошкольное воспитание во Франции, Москва, 1984, с. 4-5.
15. Мчелидзе Н. и кол. История дошкольной зарубежной педагогики. Хрестоматия. Москва, 1974.
16. Наредба №26 на МЗ от 2011 г. за устройството и дейността на детските ясли и детските кухни и здравните изисквания към тях.
17. Николаева Ив., В. Василев, Н. Коларов, История на здравеопазването във Варна, 1981.
18. Попов Г., Предучилищното възпитание във Франция през Новото време, сп. „Предучилищно възпитание“ бр. 2/2005, София, с. 33-36.
19. Попов Г., Детските ясли във Франция от началото на XX век до наши дни, сп. „Предучилищно възпитание“, бр.9/2005, с. 40-44.
20. Попова Н. „В софийските ясли – при децата без майки, но с много майки“, сп. „Педагогическа практика“ год. XVI, книга I, София, октомври 1937 г., с. 31-33.
21. Приложение № 1 к протоколу заседания № 57 (п. 2) Коллегии Народного комиссариата по просвещению РСФСР. Декларация по дошкольному воспитанию
22. Симеонов Др. От къде идват изразите „Детска ясла“ и „Детска градина“?, онлайн сп. „Родител“, публикувано на 10.11.2005г., достъпно на: <https://roditel.bg/ot-kade-ivdat-izrazite-detska-iasla-i-d/>, видяно на 04.01.2020 г.
23. Татъзов Т. Развитие на яслено дело у нас, сп. „Предучилищно възпитание“, бр. 1/ 2002, София, с. 47-49.
24. Уикипедия, Детские сады в современной России. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B0%D0%B4#CITEREF%D0%91%D0%A1%D0%AD_1-%D0%B5_%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B51931;
25. Цонев М. Развитие и перспективи на детското здравеопазване в България, Докт. дис. София, 1975.
26. Clark L. Feminist Maternalists and the French State: Two Inspectresses General in the Pre World War I Third Republic. – In: 2000 Journal of Women’s History, Vol. 12 № 1(Spring), с. 39.
27. Davidson F., P. Maguin. Les creches. Paris, 1976, с. 21.
28. Ecoles maternelles, стр.1-3 (http://www.silapedagogie.com/ecoles_maternelles.htm)
29. Gager K. Women, adoption, and family life in early modern Paris. In „Journal of Family History“, Vol. 22 № 1 January, с. 5-16.
30. Growing up in France: parental creches. – In: Annual Review 1995. Bernard van Lee Foundation, с. 10-11.
31. Gueguen C., T. Leveau H. Rendez-vous a la crèche. Toulouse, 1984 (Nouvelle edition 1993 mise a jour), с. 13-14.
32. Heritier Jean. Le jour ou l’on mit les enfants a la crèche. – Magazine L’HISTOIRE, periodique №67, Mai 1984, с. 86-89.
33. Korintus M. Early Childhood Education and Care in Hungary: Challenges and Recent Developments, International Journal of Child Care and Education Policy, 2/2008, 43-52. https://ijcccep-springeropen-com.translate.google.com/articles/10.1007/2288-6729-2-2-43?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=bg&_x_tr_hl=bg&_x_tr_pto=nui,op,sc
34. La Berge Ann F. Medicalization and moralization: The creches of nineteenth-century Paris In: „Journal of Social History“, Fall 91, Vol. 25, issue 1, с. 3 (Използвано от 2003 EBSCO Publishing <http://web.19.epnet.com>).
35. L’accueil des jeunes enfants: emergence et premiers developpements. Catherine Rollet. Universitir de VersaillesSaint – Quentin – Yvelines. Mulhouse 17 novembre 1999 (<http://cravie.ac-strasbourg.fr/>).
36. L’Invention du jeune enfant au XIXe siecle: De la sale d’asile a l’ecole maternelle. (Review from) L. Clark. – in: „Journal of Social History“, Pittsburgh: Spring 2001. Vol. 34, lss. 3, стр. 1 (<http://proquest.umi.com>).
37. Luc Jean-Noel. La petite enfance a L’ecole, XIXe-XXe sieccles. Paris, 1982 стр. 359-365
38. Marshall J. Mayor desides to flat-share with poshest crèche in town. – In: „The Times Educational Supplement“, № 4522 (7 March 2003).
39. Ministere royal hongrois des cultes et des l’instruction publique. L’enseignement et Hngrie, 1901 – Русская школа, 1903, бр.2, с. 43-55.
40. Public Preschool Education In Hungary: A Historical Survey, 1980+ Vag, Otto. The Influence of the English Infant School in Hungary. // International Journal of Early Childhood 7 (1). Springer, March 1975. DOI:10.1007/bf03175934. с. 132–136.
41. Rayna S. Professional practices with unter-ones in French and Japanese day care centers. – In: „Yearli Years“, Vol. 24, № 1, March 2004, с. 37
42. Rossant L., Rossant-Lumbroso, J., Quiniou, B., Mode de garde: les creches familiales (creches a domicile), Docissimo, 2018. https://www.doctissimo.fr/html/grossesse/bebe/eveil/gr_6280_creches_familiales_domicile.htm
43. Saltiel M., E. Sullerot. Les creches. (Paris) Hachette, 1974, с. 43.
44. Silapedagogie m’etait contee. Les salles d’asile, стр. 1 (http://www.silapedagogie.com/les_salles_d_him).
45. The New Encyclopaedia Britannica. Vol. 3, 1986, Uday nursery.
46. Untitler.txt.2 – Historique. (<http://www.google.fr>).

Адрес за кореспонденция:

Диана Гроздева

Катедра „Здравни грижи“

бул. Цар Освободител No 84,
гр. Варна, 9000

e-mail: dgrozdeva69@abv.bg